

РАДИВОЈЕ Д. БОЈОВИЋ

ОДЛИКОВАЊА ПУКОВНИКА ДРАГУТИНА ГАВРИЛОВИЋА

Нашавши се пред обавезом да се одужимо успомени пуковника Драгутина Гавриловића, у тренутку када се навршава шездесет година од херојске одбране Београда, имали смо намеру да још једном изразимо наше најдубље поштовање према човеку који се тако храбро борио за слободу своје земље и беспоштедно се жртвовао њеним идеалима. Ово је стајало као задатак пред нама тим пре што је највећи део његове заоставштине ове године доспео у збирку Народног музеја у Чачку, као поклон његових кћерки Милице Алексић, Данице Докмановић и Емилије Маринковић.

Драгутин Гавриловић припада оној плејади младих људи који су се за војнички позив определили у време када се интензивно ради на попуњавању официрског кора Краљевине Србије. Недостатак школованих и способних војних професионалаца у редовима српске војске, у ратовима са Турском 1876—78. године је моменат који је утицао да се из Чачанске гимназије, још дуго после њеног завршетка, младићи у великом броју опредељују за школовање у Војној академији. Чачански крај је дао велики број способних старешина, виших официра, који су заузимали највише командне положаје у српској војсци.

Драгутин Гавриловић је рођен 30. априла 1882. године у Чачку, у угледној занатлијској породици. Основну школу и шест раз-

реда гимназије завршио је у свом родном месту, после чега, 1899. године, ступа у нижу школу Војне академије. Као питомац XXXII класе, која ће све до балканских ратова остати најбројнија, завршио је школовање 1901. године и одмах по унапређењу у чин потпоручника¹ примио дужност водника у X пешадијском пуку. На дужности у овом пуку, који ће све до премештања окружне пуковске команде из Горњег Милановца у Чачак 1913. године² носити име „Таковски“, остао је пуних петнаест година. Године 1905. унапређен је у чин поручника,³ а пет година касније, 1. јануара 1910, постао је капетан.⁴

Први балкански рат затекао га је у Шумадијској дивизији, на дужности командира 1. чете 3. батаљона X пука првог позива. На самом почетку рата унапређен је у чин капетана прве класе.⁵ Учествовао је у свим операцијама од Косова до Призрена,⁶ о чему, бар у садашњем тренутку, немамо нека подробнија обавештења. Знамо само толико да се у борби код Тенеж дола његова јединица налазила у пуковској резерви. Други податак се односи на борбу, коју је ова чета водила са албанским побуњеницима 1. новембра 1912. године јужно од села Бицана.

Истом јединицом командовао је и у другом балканском рату. У бици на Брегалници учествовао је у две важне борбе: на Дренику 18. и на Рајчанском риду 20. и 21. јуна, у којима је Шумадијска дивизија однела сјајне победе. У борби на Клиначици, код Власине, 8. јула X пук су потисле надмоћније бугарске снаге, па се он повукао ка Буковој глави. После завршеног рата, 31. октобра 1913. године, унапређен је у чин мајора.⁷

У првом светском рату, као командир 1. чете 3. батаљона X кадровског пука учествовао је у колубарској бици, у борби на Конатици 14. новембра.⁸ У овој борби, карактеристичној по великом броју официра избачених из строја, био је рањен.

После две велике победе у току 1914. године Србија је могла осетити прегруписавање непријатељских снага и припремање нове офанзиве, којом је Тројни савез хитао да замени изненађење приређено аустро-угарској војсци у првој години рата. Генералфедмаршал Август фон Макензен примио је команду над аустро-угарским, немачким и бугарским армијама, које су добиле задатак да отпочну ратне операције против Србије. Трећа аустро-угарска и Једанаеста немачка армија, јачине шест корпуса, у другој половини септембра почеле су напад преко Саве и Дунава. Две бугарске армије имале су задатак да, после почетних успеха на северном фронту, изврше са истока напад на бок и позадину српске војске. Иако је било јасно да је један од првих задатака непријатељске офанзиве заузимање Београда, одбрана града, под командом генерала Михаила Живковића, располагала је са свега 20 батаљона, 75 топова и 2 ескадрона.⁹

Међу јединицама које су браниле Београд налазио се и X кадровски пук. У првом тренутку, у градском пододсеку се налазио 1. и 3. батаљон X пука, док су преостала два улазила у састав оп-

ште резерве. 16. септембра 2. батаљон је примио одсек потпорнице у одбрани града, а 3. је отишао у резерву.

О свом учешћу у одбрани Београда Драгутин Гавриловић је записао¹⁰ да се борио са „Аустро-Немцима код Београда 22, 23. и 24. септембра као командант 2. батаљона X пука кадровског. Фронт батаљона протезао је се од фабрике „Гођевац“ на Сави па низводно до дунавског кеја закључно, обухватајући и доњи град. 22. септембра Аустријанци су вршили реперисање терена са зрнима из топова водећих калибара. Нарочито су управљали ватру на наша тешка оруђа која су била пласирана у горњем граду као и на топовска оруђа са дугачким цевима, која су била пласирана на положају више циглане браће Ђорђевића. Коректуру при гађању вршили су помоћу авиона. Стрелачке заклоне тога дана нису гађали. Наша артиљерија и ако је одговарала на ватру непријатељске артиљерије ипак непријатељска артиљерија није прекидала гађање. 23. отпочиње права канонада од стране непријатељске артиљерије свих могућих калибара.¹¹ Канонада отпочиње од 9 часова пре подне. Она не престаје, већ се напротив све више и више појачава, тако да око 1 сат јутра 24. септембра долази до кулминације. Неутралишући дејство наше артиљерије на овом одсеку још у току дана 23, готово сву своју ватру просипа на наше стрелачке заклоне, подигнуте дуж обале Саве и Дунава¹² као и на део вароши у непосредној близини. Но ипак, и поред тако страховите канонаде био је врло мали број жртава у људству, које је било склоњено у заклонима подигнутим у насипу на железничкој прузи која води за кланицу (6 погинулих и 8 рањених).

24. у 2.40 часова јутра отпочиње прелаз непријатеља преко Дунава са Великог острва и острва Кожаре помоћу чамаца. Прелаз преко Дунава омета се пушчаном ватром од стране батаљона. Но ипак непријатељ успева, да се једним делом дочепа доњег града, а једним дунавског кеја. Непријатељ у јачини 150 војника са два официра био је одмах заробљен, чим је ушао у доњи град. Непријатељу на дунавском кеју није се могло ништа учинити, јер је био штићен од стране монитора, који су дејствовали и артиљеријском и митраљеском ватром иако су на њега два јуриша извршена са наше стране. При другом јуришу око 14 часова рањен сам и после тога не знам, како је се борба развијала даље.“

У последњи јуриш, 24. септембра 1915. године Драгутин Гавриловић је повео три преостала вода 2. и два вода 3. батаљона X кадровског пука и делове сремског одреда, у који су само неколико дана раније добровољно ступили омладинци, који на конкурс у Скопљу нису примљени у подофицирску школу. Пред полазак у последњи јуриш одржао је чувени говор браниоцима Београда:

„Тачно у три часа непријатељ се има разбити вашим силним јуришем, разнети вашим бомбама и бајонетима. Образ Београда, наше престонице, има да буда светао.

Војници! Јунаци! Врховна команда избрисала је наш пук из бројног стања. Наш пук је жртвован за част Београда и Отаџбине...

Ви немате да се бринете за ваше животе, који више не постоје... Зато напред, у славу! За Краља и Отаџбину! Живео Краљ! Живео Београд!¹³

У ратној историји Србије, а посебно Београда, овај говор остаће као пример највишег херојизма и јунаштва Драгутина Гавриловића и његових војника, који су само неколико тренутака касније јуришали на непријатељски stroj из кога је тукла паклена митраљеска ватра. Трећа аустро-угарска армија генерала Хермана Кевеша заузела је Београд, уложивши велике напоре да сломи надчовечански отпор бранилаца града. Осми корпус, који је извршио прелаз на сектору који је бранио Драгутин Гавриловић са војницима X пука и сремског одреда, имао је 6.887 војника избачених из строја, од чега 658 мртвих, док је Двадесетдруги немачки корпус имао нешто мање губитке — 2.844 погинула и рањена војника.¹⁴

Рањени командант је евакуисан из града још у току првих уличних борби и релативно брзо се опоравио. У чин потпуковника унапређен је 1. октобра 1915. године.¹⁵ За показану храброст у одбрани Београда одликован је Орденом Карађорђевог звезде са мачевима IV степена, а после рата за заслуге из 1915. године Орденом Белог орла са мачевима III степена.

Шестог новембра 1915. године под његовом командом отпочет је напад на Ново Брдо, које је бранио један бугарски батаљон. Положај је сутрадан заузет на јуриш. У борби су, поред 2. батаљона учествовале и две чете X и једна чета XIX пука. Исти батаљон је 20. новембра са пуковским митраљеским одељењем на Шимшировом брду водио борбу са албанским побуњеницима штитећи прелаз преко Везировог моста.

Од 1916. године, па све до краја рата, налазио се на дужности команданта 2. батаљона XII пука. У 1916. и 1917. његова јединица је водила борбе на Источном Ветернику, Трнавској коси и Облој чуки. На Западном Ветернику учествовала је, септембра 1918, у пробоју бугарског фронта.

Завршетак првог светског рата затекао га је овенчаног славом и бројним одликовањима. За заслуге у ратовима 1912—1918. године одликован је осам пута највишим одликовањима за храброст и три пута унапређен у виши чин. Чин пуковника добио је после рата, 14. октобра 1920. године.¹⁶ Следећих двадесет година он ће провести у војсци без унапређења.¹⁷

Између два светска рата вршио је низ одговорних дужности. Указом од 29. априла 1920. године¹⁸ био је постављен за команданта I батаљона 47. пешадијског пука у Крушевцу. После унапређења у чин пуковника постао је командант овог пука. На овој дужности остаће доста дуго. Град Крушевац га је топло примио и односио се према њему са пуно поштовања. За свог почасног грађанина прогласио га је 17. маја 1930. године.¹⁹ После преласка у Београд, био је шеф административног одељења Министарства војске и морнарице и професор Војне академије, а нешто касније и шеф Генералштабног одељења.²⁰ За сада не располажемо податком на којој се дужности

налазио у априлском рату. Заробљен је у Рајловцу и интерниран у официрски логор у Нирнбергу, где је провео четири године. У ослобођену земљу се вратио тешко болестан. Умро је одмах по повратку у Београд, 19. јула 1945. године, окружен поштовањем и љубављу своје најуже породице.²¹

Литература која пружа основне податке о пуковнику Драгутину Гавриловићу доста различито обавештава о одликовањима чији је он био носилац. Илустрована војна енциклопедија преноси податке из Опште ранг-листе активних официра сувоземне војске Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за 1918—1929. годину, у којој стоји да је био носилац Ордена Карађорђевог звезде са мачевима IV степена, Ордена Карађорђевог звезде IV степена, Ордена Белог орла са мачевима III, IV и V степена, Ордена Светог Саве IV степена, Златне медаље за храброст „Милош Обилић“, Медаље за војничке врлине, Споменнице избора за краља Петра I Карађорђевића, Албанске споменнице, Споменнице на рат 1912. године, Споменнице на рат 1913. године и Споменнице на рат 1914—1918. године, додајући томе Орден Југословенске круне III и IV степена (два пута), којим је у међувремену одликован. Споменница XXXII класе Војне академије, поред ових одликовања, помиње и Француски ратни крст.

Из овога бисмо могли констатовати да од набројаних одликовања два примерка нису сачувана. Изгубљена је врпца, са златном храстовом гранчицом, Ордена Југословенске круне IV степена, која је означавала да је био двоструки носилац овог ордена, и Француски ратни крст. Од сачуваних одликовања у расположивој литератури нигде се не помињу два примерка Ордена Карађорђевог звезде са мачевима IV степена и Златна медаља за ревносну службу.

Од двадесет одликовања, колико му је било додељено, два наест је добио за ратне заслуге. Из ове групе одликовања није сачувано једино страно одликовање, Француски ратни крст, који му је додељен 1920. године. Од сачуваних 18 примерака 10 су ордени, три медаље, две споменнице са рангом медаље и три споменнице.

У погледу очуваности ситуација је следећа. Код свих примерака недостају врпца, кутија и диплома. На неким примерцима Ордена Карађорђевог звезде са мачевима IV степена запажа се несолидност израде, па је неспретним интервенцијама, нарочито лемљењем, дошло до тежких оштећења. Код већине ордена оштећен је емајл у већој или мањој мери. У скорије време са Ордена Белог орла са мачевима III степена и Ордена Југословенске круне III степена скинути су плоснати прстенови, којим су ордени причвршћивани за траку.

Доста сложен посао ско обраде одликовања, у првом реду датовања и одређивања места израде, проистекао је углавном из чињенице да нису сачувана два битна елемента сваког одликовања: кутија и диплома. Покушај одређивања датума доделе појединих одликовања помоћу фото-материјала није дао готово никакве резултате због малог броја сачуваних фотографија и чињенице да се Драгутин Гавриловић појављује на њима са највише четири одли-

ковања. У оваквој ситуацији искористили смо једину могућност, која нам је преостала и у Српским новинама и Службеном војном листу пронашли највећи број указа, који су нам били потребни. Каталожку обраду почећемо одликовањима добијеним за херојско држање у одбрани Београда и у току 1915. године.²²

ОРДЕН БЕЛОГ ОРЛА СА МАЧЕВИМА III СТЕПЕНА

Орден је у основи овалног облика, конкавно-конвексно решен у односу на раван. Састоји се од усправно постављеног двоглавог белог орла, отворених кљунова, са круном на свакој глави, полуотвореним спуштеним крилима и опуштеним отвореним канцама. Краљевска круна (висине 25, ширине 28 милиметара) причвршћена је изнад глава орла извијеном, плавом траком, са које је, са обе стране, емајл највећим делом избијен. Алкица је пресечена приликом скидања пљоснатог прстена, кроз који се провлачила врста. На аверсу, на грудима орла, стари је српски грб (овалан штит од црвеног емајла са белим крстом, у чијим угловима се налази по једно оцило, карактеристично угластог облика), уоквирен зрнима, која прате оквир у облику полиране траке. Између глава орла и круне налазе се два укрштена мача. На реверсу се налази овалан штит уоквирен сребрном траком, коју прате зрна, са годином „1882“ на црвеној подлози. Цифре не дотичу унутрашњу ивицу траке.

Израђен је од сребра и емајла у радионици Артура Бетранда у Паризу. Висок је 93, а широк 40 милиметара. Фрагментован је из два дела, без других оштећења.

Указом ФАО Бр. 135892 од 17. јануара 1920. године Драгутин Гавриловић, тада потпуковник, одликован је овим орденом за заслуге стечене у рату, у току 1915. године.²³

Историјско одељење, инв. број 95.

ОРДЕН КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА IV СТЕПЕНА

Орден се састоји од бело емајлираног крста једнаких кракова који се лучно проширују на крајевима. Горњи крак крста спојен је са круном везом у облику преврнутог латинског слова V. Круна (висине 20, ширине 24 милиметра) је спљоштена, са видљивим траговима лемљења. Између кракова крста налазе се зраци неједнаке дужине, нешто дебљи, тако да су врхови постигнути заостравањем. Од тринаест зрака из сваке групе по једанаест се завршава слободним врховима. На аверсу, између кракова крста, укрштена су два сребрна мача, који својим врховима не прелазе кружну основу ордена. Балчаци мачева издељени су на по десет косих поља, шрафираних у разним правцима. Испод њих се налази по један зрак. Штитник за руку, којим се завршава балчак, лежи на зрацима. Преко централног дела крста постављен је бело емајлиран прстен са

натписом: „за вѣрѣ и слободѣ“. На унутрашњој, плаво емајлираној површини, доста оштећеној, стари је српски грб (црвени штит са белим крстом преко, у чијим угловима се налази по једно оцило, карактеристично угластог облика), постављен тако да својим врховима не додирује унутрашњу ивицу прстена. Аверс круне украшен је ситним зрнима белог и ромбовима зеленог и црвеног емајла, у комбинацији зелено-црвено-зелено, изнад које је једна рељефна линија.

На реверсу, на плаво емајлираном прстену, налази се натпис: „ПЕТАР I 1904.“ Емајл са прстена и у његовој унутрашњој површини је оштећен. На унутрашњој, црвено емајлираној површини, налази се нови српски грб урађен у емајлу (двоглави орао са круном на глави, затворених кљунова, полуотворених спуштених крила, са старим грбом причвршћеним на грудима и опуштеним канцама, на којима се распознају по два прста).

Израђен је од сребра и емајла у радионици браће Хугуенин у Локлу у Швајцарској. Висок је 71, а широк 41 милиметар. Добро је очуван.

Овим орденом је одликован за херојско држање у одбрани Београда 1915. године. Датум доделе непознат.²⁴

Историјско одељење, инв. број 118.

ОРДЕН КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА IV СТЕПЕНА

Орден се састоји од бело емајлираног крста једнаких кракова, који се лучно проширују на крајевима. Горњи крак крста спојен је са круном везом у облику преврнутог латинског слова V. Између кракова крста налазе се зраци, изразито дебели, тако да су врхови постигнути заостравањем. Од тринаест зрака из сваке групе по једанаест се завршава слободним врховима. На аверсу, између кракова крста, укрштена су два сребрни мача, који својим врховима не прелазе кружну основу ордена. Балчаци мачева издељени су на по десет косих поља, графираних у разним правцима. Испод њих налази се по један незнатно дужи зрак. Штитник за руку, којим се завршава балчак, лежи на зрацима. Преко централног дела крста постављен је бело емајлиран прстен са натписом: „за вѣрѣ и слободѣ 1804“

На унутрашњој, доста оштећеној, плаво емајлираној површини недостаје стари српски грб. Аверс круне (висине 20, ширине 23 милиметра) украшен је ситним зрнима белог и ромбовима зеленог и црвеног емајла, у комбинацији зелено-црвено-зелено, изнад којих се налази једна рељефна линија.

На реверсу, на прстену са кога је избијен плави емајл, налази се натпис: „Петар I. 1904.“ Црвени емајл на унутрашњој површини јако је оштећен, а грб недостаје.

Израђен је од сребра и емајла у радионици браће Хугуенин у Локлу. Висок је 71, а широк 41. милиметар. Лоше је очуван.

Нема никаквих података, а ни ближних индиција за утврђивање датума доделе и заслуга за које је овај орден додељен. Историјско одељење, инв. број 111.

ОРДЕН КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА IV СТЕПЕНА

Орден се састоји од сребрног крста једнаких кракова, лучно проширених на крајевима, на коме се емајл сачувао само у траговима. Горњи крак крста спојен је са круном везом у облику слова X, накнадно лемљењем ради причврштивања. Између кракова крста налазе се танки зраци неједнаке дужине. Свих једанаест зрака, колико их има у једној групи, завршавају се слободним врховима. На аверсу, између кракова крста, укрштена су два сребрна мача, од којих је само један оригиналан. Мачеви су лемљењем причвршћени за зраке на по два места. Испод њих се налази по један дужи зрак. Преко централног дела крста постављен је бело емајлиран прстен са натписом: „за в...8 и слобод8 1904“. На унутрашњој површини је стари српски грб (штит са белим крстом преко, у чијим угловима се налази по једно оцило), постављен тако да својим врховима додирује унутрашњу ивицу прстена. Аверс круне украшен је ситним зрнима белог и ромбовима зеленог и црвеног емајла у комбинацији црвено-зелено-црвено, изнад којих се налазе две рељефне линије.

На реверсу, на прстену са кога је избијен плави емајл, је натпис: „ПЕТАР I. 1904.“ На унутрашњој, црвено емајлираној површини, нови је српски грб урађен у сребру (двоглави орао, отворених кљунова, полуотворених спуштених крила, са старим грбом причвршћеним на грудима и опуштеним канцама, на којима се распознају по три прста).

Израђен је од сребра и емајла у радионици Артура Бертранда у Паризу. Висок је 74, а широк 37 милиметара. Лоше је очуван.

Овим орденом, као мајор, Драгутин Гавриловић је одликован указом ФАО бр. 9780 од 31. маја 1915. године, за осведочену храброст на бојном пољу у току 1914—1915. године.²⁵

Историјско одељење, инв. број 120.

ОРДЕН КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ IV СТЕПЕНА

Орден се састоји од бело емајлираног крста, једнаких кракова, који се лучно проширују на крајевима. Горњи крак крста спојен је са круном везом у облику слова X. Између кракова крста налазе се зраци неједнаке дужине. Свих једанаест зрака, колико их има у једној групи, завршавају се слободним врховима. Емајл на краковима крста, прстену и грбовима местимично је оштећен. На аверсу преко централног дела крста, постављен је бело емајлиран прстен

са натписом: „за вѣрѣ и слободѣ 1804“. На унутрашњој, плаво емајлираној површини, стари је српски грб (црвени штит са белим крстом преко, у чијим угловима се налази по једно оцило), постављен тако да својим врховима додирује унутрашњу ивицу прстена. Аверс круне (висине 17, ширине 20 милиметара) украшен је ситним зрнима белог и ромбовима зеленог и црвеног емајла у комбинацији црвено-зелено-црвено, изнад којих се налазе две рељефне линије.

На реверсу, на плаво емајлираном прстену, је натпис: „ПЕТАР I. 1904.“ На унутрашњој, црвеној емајлираној површини је нови српски грб урађен у сребру (двоглави орао, отворених кљунова, полуотворених спуштених крила, са старим грбом причвршћеним на грудима и опуштеним канцама, на којима се распознају по три прста).

Израђен је од сребра и емајла у радионици Артура Бертранда у Паризу. Висок је 67, а широк 37 милиметара. Добро је очуван.

Овим орденем пуковник Драгутин Гавриловић одликован је указом ФА бр. 37991 од 24. октобра 1922. године²⁶ поводом десетогодишњице кумановске битке.

Историјско одељење, инв. број. 113.

ОРДЕН БЕЛОГ ОРЛА СА МАЧЕВИМА IV СТЕПЕНА

Орден је у основи овалног облика, конкавно-конвексно решен у односу на раван. Састоји се од усправно постављеног двоглавог белог орла, отворених кљунова, са круном на свакој глави, полуотвореним спуштеним крилима и опуштеним отвореним канцама. Краљевска круна (висине 17, ширине 19 милиметара) са алкицом за вршцу причвршћена је изнад глава орла извијеном, плаво емајлираном траком. Емајл са реверса траке углавном је избијен. На аверсу, на грудима орла, стари је српски грб (овалан штит од црвеног емајла са белим крстом, у чијим угловима се налази по једно оцило, карактеристично угластог облика), уоквирен зрнима, која прате оквир у облику полиране траке. Између глава орла и круне су два укрштена мача. На реверсу се налази овалан штит, уоквирен сребрном траком, коју прате зрна, са годином „1882“ на црвеној подлози.

Израђен је од сребра и емајла у радионици Артура Бертранда у Паризу. Висок је 80, а шарок 31 милиметар. Добро је очуван.

Указом ФА бр. 5969 од 1. децембра 1920. године пуковник Драгутин Гавриловић је одликован овим орденем за заслуге стечене у првом светском рату, у току 1917, 1918. и 1919. године.²⁷

Историјско одељење, инв. број 106.

ОРДЕН ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КРУНЕ III СТЕПЕНА

Основни облик бело емајлираног крста стилизован је слично цвету са по пет латица, између којих се види зелено емајлиран лаворов венчић. Основни облик је наглашен додавањем по једне ме-

талне куглице на средишњу латицу (вероватно крина) на сваком краку. Изнад ордена причвршћен је зелено емајлиран храстов венчић са алкицом, која је пресечена приликом скидања пљоснатог прстена, кроз који се провлачила врпца. На аверсу, у прстену, украшеном имитацијом тордиране жице, на белој подлози, налази се круна Краљевине Југославије, изведена у разнобојном емајлу. На реверсу, у медаљону изведеном на исти начин је иницијал краља Александра Карађорђевића, оснивача ордена, око кога је датум: „3—X 1929“.

Израђен је од сребра и емајла у радионици браће Хугуенин у Локлу. Висок је 85, а широк 55 милиметара. Добро је очуван.

Указом Ађ бр. 21136 од 6. септембра 1936. године Драгутин Гавриловић је одликован овим орденом.²⁸

Историјско одељење, инв. број 114.

ОРДЕН БЕЛОГ ОРЛА СА МАЧЕВИМА V СТЕПЕНА

Орден је у основи овалног облика, конкавно-конвексно решен у односу на раван. Састоји се од усправно постављеног двоглавог белог орла, отворених кљунова, са круном на свакој глави, полуотвореним спуштеним крилима и опуштеним отвореним канцама. Краљевска круна (висине 18, ширине 19 милиметара) са алкицом за врпцу причвршћена је изнад глава орла извијеном, плаво емајлираном траком, која је код овог примерка незнатно деформисана (повијена напред). Емајл је делимично избијен на аверсу траке, док га на реверсу готово нема. На аверсу, на грудима орла је стари српски грб (овалан штит од црвеног емајла са белим крстом, у чијим угловима се налази по једно оцило, карактеристично угластог облика), уоквирен зрнима, која прате оквир у облику полиране траке. Између глава орла и круне су два укрштена мача. На реверсу је овалан штит уоквирен сребрном траком, коју прате зрна, са годином „1882“ на црвеној подлози.

Израђен је од сребра и емајла у радионици Артура Бертранда у Паризу. Висок је 78, а широк 31 милиметар. Добро је очуван.

Као потпуковник Драгутин Гавриловић је одликован овим орденом у Солуну 14. јануара 1918. године указом ФАО бр. 31222, за заслуге из ратне 1916.²⁹

Историјско одељење, инв. број 107.

ОРДЕН ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КРУНЕ IV СТЕПЕНА

Основни облик бело емајлираног крста стилизован је слично цвету са по пет латица, између којих се види зелено емајлиран лаворов венчић. Основни облик је наглашен додавањем по једне металне куглице на средишњу латицу (вероватно крина) на сваком краку. Изнад ордена причвршћен је зелено емајлиран храстов вен-

чић са алкицом за врпцу. На аверсу, у прстену украшеном имитацијом тордиране жице, на белој подлози је круна Краљевине Југославије, изведена у разнобојном емајлу. На реверсу, у медаљону изведеном на исти начин је иницијал краља Александра Карађорђевића, оснивача ордена, око кога је датум: „3—X 1929“.

Израђен је од сребра и емајла у радионици браће Хугуенин у Локлу. Висок је 65, а широк 43 милиметра. Добро је очуван.

Пукovníк Драгутин Гавриловић одликован је овим орденом указом Ађ бр. 20811 од 6. септембра 1930. године.³⁰

Историјско одељење, инв. број 115.

ОРДЕН СВЕТОГ САВЕ IV СТЕПЕНА

Орден Светог Саве у основи свог ликовног решења има малтешки крст, коме су на крајевима додате металне куглице. Крст је од сребра, бело емајлиран, са плавом траком од истог материјала, која га уоквирује. Између кракова крста налазе се двоглави орлови, са круном на глави и старим српским грбом изведеним у емајлу, на грудима. Круна са алкицом причвршћена је помоћу крина на горњој страни ордена. На аверсу, на позлаћеној подлози, налази се конкавно изведен овални медаљон са ликом Светог Саве у зеленој одежди, са књигом у левој и жезлом у десној руци, уоквирен плавим прстеном, на коме је натпис: „ТРОУДМАЊ СВОИНАЊ ВЪСА ПРИВЕРЪТЕ“. На реверсу, на златној подлози, у плаво емајлираном прстену са венчићем, је година „1883.“

Израђен је од сребра и емајла у радионици браће Хугуенин у Локлу. Висок је 74, а широк 42 милиметра. Добро је очуван.

Овим орденом Драгутин Гавриловић је одликован указом Ађ бр. 3053 од 6. септембра 1926. године³¹ у знак признања за најбоље изведену обуку војника у наставној 1925/26. години.

Историјско одељење, инв. број 112.

ЗЛАТНА МЕДАЉА ЗА ХРАБРОСТ „МИЛОШ ОБИЛИЋ“

Медаља је кована од месинга у облику кружне плочице пречника 36 милиметара. На аверсу се налази погрсе Милоша Обилића легендарне личности српске средњовековне историје. Около је натпис „МИЛОШ ОБИЛИЋ“. Милош Обилић је приказан у пуној ратној опреми. Глава змаја са кациге постављена је преко ушице. На реверсу се налази крст матираних поља, са укрштеним мачевима између кракова. Преко централног дела крста је лаворов венац у коме је натпис: „ЗА ХРАБРОСТ“. При дну унутрашње површине у венцу је сигнатура: »HUGUENIN FEC«.

Медаља је искована у радионици браће Хугуенин у Локлу. Добро је очувана.

Златном медаљом за храброст Драгутин Гавриловић је одликован као мајор 30. новембра 1913. године.³²
Историјско одељење, инв. број 110.

СПОМЕНИЦА ИЗБОРА ЗА КРАЉА ПЕТРА I КАРАЂОРЂЕВИЋА

Споменица је кована од сребра, у облику кружне плочице, пречника 36 милиметара. На аверсу је попреје краља Петра у свечаној униформи генерала српске војске. Около је натпис: „ПЕТАР I. КРАЉ СРБИЈЕ“. На аверсу су две сигнатуре: уз ивицу, доле лево „ЂЈ 1903“ и десно, испод еполате »J. CHRISTLBAUER«. Цео детаљ изражен је на реверсу кроз симболику ликовног решења. Текст „ЗА УСПОМЕНУ ИЗБОРА ПЕТРА I. 1804—1903“ обасјавају зраци сунца, које тек излази. Около је отворен венац од лоровове и ружине гранчице, са укрштеним мачем и заставом при дну. На ободу се поред ознаке за финоћу сребра, налази жиг са иницијалима „ЈС“.

Споменица је кована у атељеу Шристлбауера у Бечу. Добро је очувана.

Као активни официр у тренутку избора за краља Петра I Карађорђевића одликован је овом споменицом 1903. у складу са указом о установљењу од 8. августа исте године.

Историјско одељење, инв. број 109.

Ову споменицу публиковале су као медаљу Нада Тодоровић³³ и др Десанка Николић³⁴. Исти претман имала је и у Народној енциклопедији српско-хрватско-словеначкој.³⁵ Ми смо мишљења да се ради о споменици са рангом медаље. Чини нам се да за овакав став имамо довољно аргумената.

Споменица је својим карактером јасно одвојена од остале две врсте одликовања: медаља и ордена. Стабилна правна позадина, која карактерише свако одликовање, не може да измени њен карактер, али може да одреди њен статус и утиче на њен положај у ранг-листи. Отуда, у овом случају, у извесном смислу, постоји анахронизам. Одликовање је у суштини споменица, а правно медаља тј. има ранг медаље. Овој чињеници смишљено претходи ликовно решење и материјал израде. За наше опредељење био је пресудан податак да је дељена без обзира на ниво заслуга (добили су је сви официри само на основу свог тренутног, односно ранијег положаја у војсци), што не би био случај да се ради о медаљи.

Од сличних одликовања, уведених деведесетих година прошлог века као споменице, Споменица шездесетогодишњице краљеве гарде добила је посебним указом своје место међу већ постојећим и као таква је и додељивана, а Споменица четрдесетогодишњице Светоандрејске скупштине је подигнута на ранг медаље и добила место одмах иза Златне и Сребрне медаље за храброст.³⁶

У указу о установљењу Споменице избора за краља Петра I Карађорђевића ово одликовање се помиње и као медаља и као споменица. Њен статус је коначно прецизиран актом од 24. фебруара

1904. године, где се она као медаља ставља по рангу одмах иза Медаље за храброст, тако да је њома практично замењена Споменица четрдесетогодишњице Светоандрејске скупштине. С обзиром на њен карактер, овим указом она је уздигнута на ранг медаље, али јој је намена остала иста. Поред првобитне одлуке да је добију, осим активних официра, чланови краљевског дома, министри и чланови Народног представништва, указом од 25. марта 1904. године њома су одликовани и сви резервни официри.³⁷

АЛБАНСКА СПОМЕНИЦА

Албанска споменица је израђена у комбинацији цинка и месинга. Двоглави орао, од посребреног цинка, крилима и канцама придржава лаворов венац обавијен траком, изнад кога се види део старог српског грба. Изнад његових глава причвршћена је месингана круна са алкицом за врцу. На аверсу у венцу, налази се лик регента Александра, окренут улево. Око главе је натпис: „СВОЈИМ РАТНИМ ДРУГОВИМА — АЛЕКСАНДАР“. У венцу, на реверсу, је текст: „ЗА ВЕРНОСТ ОТАЏБИНИ 1915.“

Споменица је искована у радионици браће Хугуенин у Локлу. Висока је 55, а широка 33 милиметра. Добро је очувана.

Посебним указом, због заслуга за које се додељивала, подигнута је на ранг медаље.³⁸

Као учесник повлачења преко Албаније, одликован је овом споменицом 1921. године у складу са указом о установљењу ФАО бр. 151885 од 5. априла 1920.

Историјско одељење, инв. број 119.

МЕДАЉА ЗА ВОЈНИЧКЕ ВРЛИНЕ

Медаља за војничке врлине кована је од бронзе, у облику кружне плочице пречника 35 милиметара, са храстовим полувенчићем на горњој страни. Алкица, помоћу које се качи о врцу, постављена је попречно на реверсу полувенчића. На аверсу, у отвореном венцу од храстовог и лаворовог лишћа, је натпис: „ЗА ВОЈНИЧКЕ ВРЛИНЕ“. На реверсу је грб Краљевине Србије. Полирани оквир аверса и реверса медаље прате тачкице.

Кована је у Бечу. Добро је очувана.

Медаљом за војничке врлине, као поручник, Драгутин Гавриловић је одликован 30. новембра 1908. године.³⁹

Историјско одељење, инв. број 121.

ЗЛАТНА МЕДАЉА ЗА РЕВНОСНУ СЛУЖБУ

Медаља је искована од месинга, у облику кружне плочице, пречника 34 милиметра. Ушлица је у облику бобице. На аверсу је,

у отвореном венцу од лоровове и храстове гране, са српским грбом при дну, овенчаним краљевском круном, померен нешто удесно, натпис: „ЗА РЕВНОСНУ СЛУЖБУ“. На реверсу је двоглави орао са круном на глави и српским грбом причвршћеним на грудима. Испод његових ногу налази се по један крин.

Искована је у радионици браће Хугуенин у Локлу. Добро је очувана.

Нема података о датуму доделе ове медаље.
Историјско одељење, инв. број 108.

СПОМЕНИЦА НА РАТ 1912. ГОДИНЕ

Споменица је кована од бронзе, пречника 35 милиметара. Символише победу српске војске у првом балканском рату. На аверсу, на отворени венац од лоровових грана, наслања се натпис: „ОСВЕЂЕНО КОСОВО“. У централном делу је сунце, преко кога је година „1912“. Зраци сунца обасјавају натпис и ратне профете испод: кару и топ. У даљини се види манастир Грачаница. Десно, уз ивицу, је сигнатура »HUGUENIN FEC«. На реверсу је двоглави орао, уоквирен венцом од две лоровове гране. На листовима су исписана имена места код којих су вођене највеће борбе: „БИТОЉ СКАДАР ОХРИД ДОЈРАН СЈЕНИЦА ТЕТОВО ЉЕШ ЕЛБАСАН ПРИШТИНА ДРАЧ МРДАРЕ ПРИЗРЕН ШТИП Н. ПАЗАР ДЕБАР ЈЕДРЕНЕ ВЕЛЕС ПРИЛИП СКОПЈЕ КУМАНОВО“.

Искована је у радионици браће Хугуенин у Локлу. Добро је очувана.

Додељена му је 1913. године као учеснику првог балканског рата.

Историјско одељење, инв. број 122.

На овом месту осврнућемо се на једну околност, која нам није позната код других одликовања. За израду ликовног решења Споменице српско-турског рата 1912. године и Медаље за ревносну службу Министарство војно је отворило конкурс, који је објављен у Српским новинама 4. новембра 1912. године. Ликовно решење требало је поднети у сликарској или вајарској форми. Најбоље решење постајало је својина Министарства војног, а његов аутор је добијао награду од 1.000 динара. Право учешћа имали су само јужнословенски уметници. Када је конкурс завршен, 25. новембра, одабрано је најбоље решење за медаљу и споменицу, али о имену њихових аутора нисмо обавештени. У Српским новинама 27. јануара 1913. године Министарство војно је позвало уметнике, чија решења нису усвојена, да подигну своје радове. После овога, уследили су укази о установљењу: Медаље за ревносну службу 25. априла 1913. године, а 31. октобра Споменице на рат 1912. године.

Нацрт за Медаљу за ревносну службу урадио је Ђорђе Јовановић. На овакав закључак упућује чињеница да, изузев натписа, не постоји разлика у ликовном решењу између Сребрне медаље за

храброст (установљене 1912. године) за коју знамо да је настала по надрту Ђорђа Јовановића и Медаље за ревносну службу. Да ли је исти уметник дао ликовно решење за Споменицу на рат 1912. године, не можемо са сигурношћу одговорити. О Ђорђу Јовановићу смо склони да размишљамо као аутору Споменице, али у садашњем тренутку без убедљивијих аргумената.

СПОМЕНИЦА НА РАТ 1913. ГОДИНЕ

Споменица, установљена поводом успешно завршеног рата са Бугарима, искована је од бронзе, у облику крста висине 54, а ширине 41 милиметар. Краци крста, уоквирени полираном траком, матираних поља, сужавају се ка месту укритања, на коме се налази округла плочица са истим таквим оквиром. На аверсу је, у централном делу, година „1913“, а на реверсу иницијали „Ш“ са краљевском круном изнад.

Споменица је искована у радионици браће Хугуенин у Локлу. Добро је очувана.

Додељена му је као учеснику другог балканског рата 1913. године.

Историјско одељење, инв. број 117.

СПОМЕНИЦА НА РАТ 1914 — 1918. ГОДИНЕ

Споменица је кружног облика, пречника 39 милиметара. У основи има форму крста, наглашену додавањем по једне металне куглице на крају сваког крака. Кована је од месингане бронзе. Основни облик крста, са крацима који се лучно завршавају, постигнут је уметањем урштених мачева са слободним балчацима и врховима. На аверсу, преко централног дела крста, постављен је венац од лорововог и храстовог лишћа, обавијен траком. У венцу је лик краља Петра, окренут удесно. Около је натпис: „ПЕТАР I. КРАЉ СРБИЈЕ“. На крацима крста, изнад венца је година „1914“, а испод „1918“. На реверсу, преко целог поља споменице, двоглави је орао, раширених крила, са старим српским грбом на грудима и круном на глави. Испод њега је година „1915“, лево „1916“, десно „1917“.

Искована је у радионици браће Хугуенин у Локлу. Добро је очувана.

Овом споменицом Драгутин Гавриловић је одликован 1921. као учесник првог светског рата у складу са указом ФАО бр. 42432 од 1. децембра 1920. године.

Историјско одељење, инв. број 116.

*

* *

Одликовања пуковника Драгутина Гавриловића, по својим спољним обележјима, углавном се уклапају у већ до сада познате и публиковане примерке. За даља истраживања од посебног значаја биће, иако највише оштећени, примерци Ордена Карађорђевог звез-

де са мачевима и Ордена Карађорђевог звезде. У даљим настојањима да се дође до нових резултата у испитивању наших одликовања и остали примерци имаће своје место, тим пре што су сви углавном прецизно датовани. Овде смо на првом месту имали у виду примерке Ордена Белог орла са мачевима и Ордена Светог Саве. Оно што посебно карактерише ова одликовања њихова је велика историјска вредност, с обзиром да су припадали човеку који је имао истакнуто место у ратовима Србије од 1912. до 1918. године. Његова храброст као старшине донела му је велики број одликовања и неподељене симпатије војске и народа, равне поштовању које се указује националним јунацима. Одбрана Београда био је најсветлији моменат у његовој ратничкој каријери, а диплома почасног грађанина града Крушевца израз најдубљег поштовања које је народ гајио према њему.

НАПОМЕНЕ

1. Службени војни лист, број 36 (1901), 756, указ ФА Бр. 6101 од 2. августа 1901.
2. Српске новине, број 15 (1913), указ од 2. септембра 1913.
3. Службени војни лист, број 24 (1905), указ ФА бр. 4951 од 29. јуна 1905.
4. Општа ранг-листа официра и војних административних чиновника за 1910. год., Београд 1910, 129.
5. Службени војни лист, број 22 (1912), 474, указ ФА бр. 1974 од 20. октобра 1912.
6. Споменица XXXII класе Војне академије, Београд 1936, 130.
7. Српске новине, број 242 (1913), указ ФА Бр. 9964, од 31. октобра 1913.
8. Архив Војноисторијског института Београд, пописник III, кутија 7, фасцикла 1, број 11.
9. М. Дробњак, Одбрана Београда 1915. године, Годишњак Музеја града Београда II (1955), 444.
10. Архив ВИИ, наведени документ. Министар војни, генерал Милош Васић, својим актом Пов. ФТБ бр. 6256 од 20. априла 1922. године наредио је свим официрима да начелнику главног генералштаба пошаљу обавештење о свом учешћу у ратовима 1912—1918. године, да би се унеколико попунила празнина у историјској грађи, настала због пропадања дела оперативне архиве. Драгутин Гавриловић је, у извесном смислу, ову обавезу схватио на свој начин и у свом, за нас изузетно драгоценом извештају, изнео само оне борбе у којима је био у ситуацији да мање или више самостално поступа и искористи право личне иницијативе.
11. Трећа аустро-угарска армија је имала 20 тешких батерија са укупно 70 оруђа, међу којима и 10 мерзера калибра 305 милиметара и три мерзера 420 милиметара. Од осталих артиљеријских оруђа, располагала је са хаубицама калибра 100 и 150 милиметара и дугачким топовима 100, 120, 150 и 180 милиметара. У састав ове армије ушла је још једна батерија мерзера 420 милиметара, са два оруђа у свом саставу. С. Радосављевић, Артиљерија велике моћи у борбама око Београда 1915. године, Годишњак града Београда V (1958), 253.
12. По наредби Драгутина Гавриловића, одмах по преузимању одсека потпорнице 16. септембра, ископани су ровови за клечки став у линији обале Дунава и, на тај начин, на самом почетку избегнута је разорна ватра непријатељских оруђа која су тукла терен неколико десетина метара у дубину, од обале, по систему „квдратних“ простора. Ђ. Рош Себ, На дунавском кеју септембра 1915. године, Београд, 1931, 8, 9.
13. Ђ. Рош Себ, н. д. 5, 23.

ОДЛИКОВАЊА ПУКОВНИКА ДРАГУТИНА ГАВРИЛОВИЋА

14. М. Дробњак, н. д. 445.
15. Српске новине, број 104 (1916), указ ФАО бр. 15276 од 1. октобра 1915.
16. Општа ранг-листа активних официра сувоземне војске Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за 1924—1925, Београд, 1924, 36.
17. Разлог за овакав став краљевског режима према једном врло способном официру тешко је одгонетнути и с обзиром да се у садашњем тренутку крећемо у оквиру мање или више вероватних претпоставки, нећемо покушавати да ово питање решимо. Друго питање, које сматрамо исто тако важним, а нисмо успели да га решимо, је питање његовог даљег усавршавања, које је он врло савесно схватио. Изгледа да је у време опоравка у Бизерти, у току првог светског рата, завршио официрски курс у вођењу јуришних јединица и виши течај пешадијске официрске школе (сећање његове кћерке Данице Докмановић). Не знамо када је завршио пешадијску школу гађања.
18. Службене новине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, број 156 (1920), указ ФАО Бр. 156225 од 29. априла 1920.
19. Народни музеј Чачак, Историјско одељење, инв. број 123.
20. Илустрована војна енциклопедија I, Београд, 1939, 387.
21. Дајући овом приликом основне елементе биографије пуковника Драгутина Гавриловића, ми смо уствари изнели неке резултате прелиминарних испитивања и у садашњем тренутку чини нам се да ће она прерасти у један сложенији посао писања студије о овој личности.
22. Код давања описа одликовања користили смо: Закон и уредбу о орденима и медаљама, Београд, 1883; Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији LIX, Београд, 1906; Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка II, III, IV, Београд, 1929; Нада Тодоровић, Југословенске и иностране медаље, Београд MСMLXIV; Др Десанка Николић, Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. и Р. Д. Војовић, Две ратне медаље, Зборник радова Народног музеја у Чачку, IV (1973), 149. Као компаративни материјал користили смо примерке из збирке одликовања Војног музеја ЈНА.
23. Службени војни лист, број 4 (1920), 291.
24. По сећању његове кћерке Милице Алексић. Да ли му је овај орден уручен непосредно после битке и да се ради о тзв. одликовању на лицу места или неком другом приликом, за коју нисмо пронашли указ, не знамо. Што се тиче фотографија којим располажемо, оне нас доводе у још већу недоумицу. На фотографији инв. број 1361, из периода 1915—1920. године, инв. број 1360, насталој између 17. јануара и 14. октобра 1920. године и инв. број 1362, из периода после 1. децембра 1920. године видимо Карађорђеву звезду са мачевима IV степена инв. број 120. На фотографијама из каснијег периода, једној објављеној у књизи Ђорђа Рош Себа 1931, и другој инв. број 1780, насталој око 1940. године имамо једну од Карађорђевих звезда са мачевима из радионице браће Хугуенин.
25. Службени војни лист, број 15 (1915), 281.
26. Службени војни лист, број 46 (1922), 2040.
27. Службени војни лист, број 6 (1921), 319.
28. Службени војни лист, број 33 (1936), 1831.
29. Службени војни лист, број 5 (1918), 63.
30. Службени војни лист, број 35 (1930), 1802.
31. Службени војни лист, број 37 (1926), 1607.
32. Српске новине, број 269 (1913).
33. Нада Тодоровић, н. д. 50.
34. Др Десанка Николић, н. д. 55.
35. Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка, II, 713.
36. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији LIII, 59, 469, 678—681.
37. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији LVIII, 809, 810, Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији LIX, 151, 297.
38. Свезнање, Београд 1937, 1579.
39. Српске новине, број 270 (1908).

LES DÉCORATIONS DU COLONEL DRAGUTIN GAVRILOVIĆ

Dragutin Gavrilović naquit le 30 avril 1882 à Čačak. Après avoir fait ses études secondaires, il entra à l'Académie militaire, dont il termina le premier degré en 1901. Devenu officier, il prêta une grande attention à son perfectionnement professionnel. Il fit des études complémentaires à l'école d'infanterie du tir, suivit le cours pour officiers commandant les unités d'assaut et le cours supérieur de l'École d'infanterie pour officiers. Il fut promu sous-lieutenant en 1901, lieutenant en 1905, capitaine de IIe classe en 1910, capitaine de Ière classe en 1912, major en 1913, lieutenant-colonel en 1915 et colonel en 1920. Il passa les vingt années suivantes à l'armée sans promotions.

La Première guerre balkanique le trouve au Xe régiment d'infanterie de la division de Šumadija. Il prit part aux batailles livrées depuis le Kosovo à Prizen. Dans la guerre contre les Bulgares il participa à deux combinats importants qui eurent lieu sur les rives de la Bregalnica, à ceux de Drenak et de Rajčanski Rid. En 1914 il prit part à la bataille de la Kolubara et en 1915 il se distingua dans la défense de Belgrade. Avant le dernier assaut, en face de l'ennemi dont les premières unités pénétraient déjà dans la capitale serbe, il prononça le célèbre discours adressé aux défenseurs de Belgrade:

»A trois heures précises l'ennemi doit être mis en déroute par votre violent assaut, anéanti par vos bombes et vos baïonnettes. L'honneur de Belgrade doit être sauuvé.

Mes soldats, mes héros! Le haut commandement des armées a rayé notre régiment de la liste des vivants. Notre régiment va être sacrifié à l'honneur de Belgrade et de la patrie. Vous n'avez pas à vous soucier de vos vies, elles n'existent plus! Donc, en avant! A la gloire! Pour la Patrie! Vive le Roi! Vive Belgrade!»

Dans cette bataille il fut blessé, mais il se rétablit vite et c'est sous son commandement que, le 6 novembre 1915, furent conquis les forts de Novo Brdo. Au front de Salonique il participa, à la tête du IIe bataillon du XIIe régiment, aux batailles livrées sur les monts de Zapadni Veternik et d'Istočni Veternik.

Officier cultivé et possédant des connaissances professionnelles étendues. Gavrilović exerça entre les deux guerres les fonctions de commandant du 47e régiment d'infanterie, de professeur à l'Académie militaire, de chef de division au Ministère de l'armée et de la marine, puis de chef de bureau à l'état-major général de ce même ministère. En 1941 il fut fait prisonnier et confiné au camp d'officiers-prisonniers de Nuremberg. Il mourut peu après le retour au pays, le 19 juillet 1945.

La collection des décorations attribuées à Dragutin Gavrilović comprend 18 pièces. Et pourtant elle n'est pas complète: y manquent la Croix de guerre française et le ruban de l'Ordre de la Couronne yougoslave du IVe degré, garni d'un rameau de chêne en or, signe marquant qu'il lui a été décerné deux fois. La plupart des décorations lui furent accordées en récompense de sa belle conduite sur les champs de bataille, pour les succès qu'il obtenait en sa qualité de commandant, pour son courage guerrier. La collection se compose de 10 ordres, 3 médailles, 2 décorations commémoratives ayant la valeur de médailles et 3 décorations commémoratives. C'est dans l'ordre chronologique suivant que Gavrilović reçut ces décorations: en 1903 — médaille commémorative de l'élection du roi Pierre Ier Karađorđević; en 1908 — médaille pour les vertus militaires; en 1913, — médaille d'or »Miloš Obilić« pour le courage guerrier, décoration commémorative de la guerre de 1912 et décoration commémorative de la guerre de 1913; en 1915 — ordre de l'Etoile de Karageorges aux épées IVe degré; en 1918 — ordre de l'Aigle blanc aux épées V^e degré; en 1920 — ordre de l'Aigle blanc aux épées, IIIe degré et ordre de l'Aigle blanc aux épées, IVe degré; en 1921 — décoration commémorative de la Guerre de 1914—1918 et décoration commémorative d'Albanie; en 1922 — ordre de l'Etoile de Karageorges, IVe degré; en 1926 — ordre de Saint-Sava IVe degré; en 1930 — ordre de la Couronne yougoslave, IVe degré et en 1936 — ordre de la Couronne yougoslave, IIIe degré. Nous ne connaissons pas les dates exactes où Gavrilović fut décoré de deux ordres de l'Etoile de Ka-

rageorges, IVe degré (l'un des deux lui fut décerné pour la conduite héroïque lors de la défense de Belgrade) ni celle de la médaille d'or pour le dévouement.

Les considérations théoriques ont été limitées ici aux deux seules questions. La première concerne la décoration commémorative frappée à l'occasion de l'avènement du roi Pierre Ier Karadorđević et qui a toujours été traitée de médaille. A en juger par le décret portant institution de cette décoration, il est évident qu'elle revêt un caractère commémoratif. Les prescriptions qui ont accompagné ce décret l'ont rangée immédiatement après la médaille pour le courage guerrier. Il s'agit donc d'une catégorie de transition dans laquelle on classe les décorations commémoratives ayant la valeur de médailles.

La seconde question théorique traitée ici ne représente qu'un essai ayant pour but de découvrir le nom de l'auteur qui a exécuté le modèle de la médaille pour le dévouement. Le Ministère de l'Armée avait fait publier par le journal »Srpske novine« le résultat du concours pour la réalisation des modèles en vue d'une décoration commémorative de la guerre de 1912 et d'une médaille pour le dévouement, mais sans communiquer le nom de l'artiste dont les modèles ont été adoptés. En comparant la médaille en argent pour le courage guerrier, instituée en 1912, et la médaille pour le dévouement, nous avons constaté, qu'il s'agissait de Đorđe Jovanović.

Toutes les décorations attribuées à Milutin Gavrilović furent réalisées dans un des ateliers viennois, chez Arthur Bertrand, à Paris, ou chez les frères Huguenin, à Locle, en Suisse. Bien que par leurs caractéristiques extérieures elles ne diffèrent guère des exemplaires déjà connus, elles présentent de l'intérêt pour les études ultérieures, du fait que la plupart sont datées de manière précise. De plus, elles ont une immense valeur historique ayant appartenu à un homme qui a joué un rôle important dans les guerres soutenues par la Serbie de 1912 à 1918.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or report.

Сл. 1. Пуковник Драгутин Гавриловић

ДИПЛОМА

Одбор Оштинске Града Крушевца
у седници својој од 7 њек. м-ца изабрао је за почасног
грађанина града Крушевца
Ђешић. Ђуковника и Трајкућина Јавриловића,
Колонданића 47 њешић. љука у Крушевцу,
и у знак захвалности за његов десетогодишњи рад
на културном и хуманом пољу за добро свѣта града
издаје му ову диплому.

Бр: 9507
17 Маја 1930 год.
Крушевац
Деловода
[Signature]

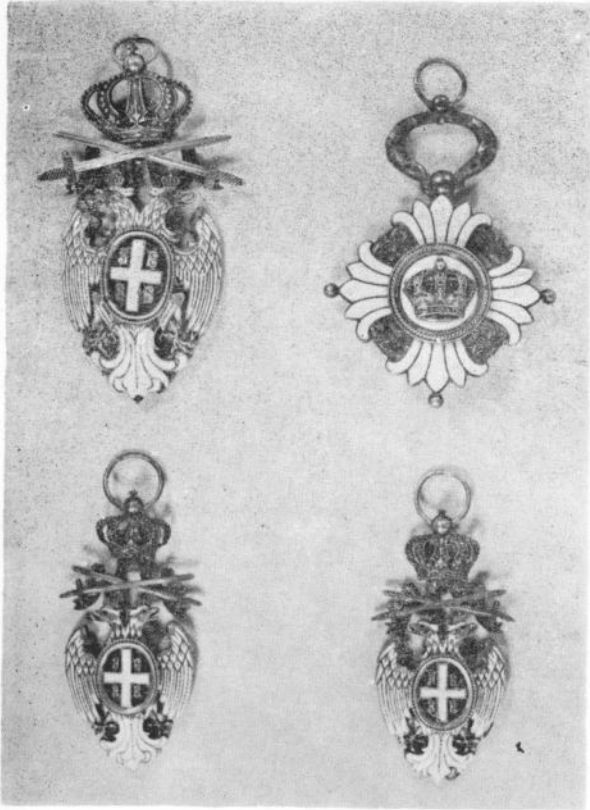
Одборници
[Signatures]

Председник,
[Signature]

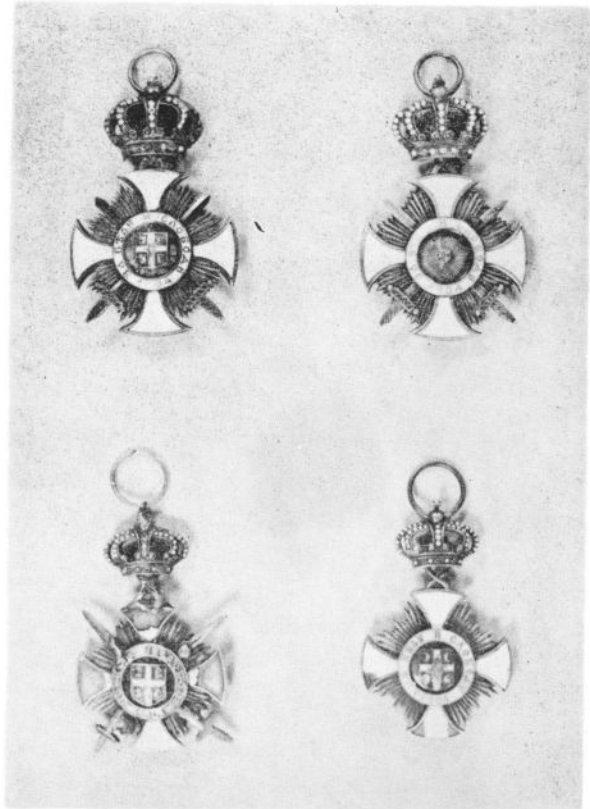
A. Tom

Сл. 2. Диплома почасног грађанина града Крушевца

Сл. 3. Одликовања Драгутина Гавриловића: Орден орла са мачевима III степена, Орден Југословенске круне III степена, Орден Белог орла са мачевима IV и V степена

Сл. 4. Одликовања Драгутина Гавриловића: Орден Карађорђевог звезда са и без мачева IV степена

Сл. 5. Одликовања Драгутина Гавриловића: Орден Југословенске круне IV степена, Орден Светог Саве IV степена, Златна медаља за храброст Милош Обилић, Споменица избора за краља Петра I Карађорђевића

Сл. 6. Одликовања Драгутина Гавриловића: Албанска споменица, Медаља за војничке врлине, Златна медаља за ревносну службу, Споменице на рат 1912, 1913 и 1914 — 1918. године